

ellátni tudó intézményre a könyvtárügy egészséges fejlődése, jövője szempontjából feltétlenül szükség van és lesz. Tudom, hogy az azóta eltelt két évtized társadalmi változásai, az Európai Unió létrejötte, csatlakozásunk, s mindenekelőtt az információs „forradalom” a számítógépesítés, az internet térhódítása stb. sok tekintetben átírta

a könyvtárüggyel, a könyvtárakkal s a könyvtárosokkal szembeni elvárásokat, de ez már legyen a maiak gondja. Ugyanakkor örömmel veszem tudomásul, hogy a Könyvtári Intézet, mint a KMK utódja létezik, és gondot fordít elődje megbecsülésére.

Emlékmorzsák a Könyvtártudományi és Módszertani Központról

BÉNYEI Miklós

Bényei Miklós a Hajdú-Bihar Megyei Könyvtár igazgató-helyettese volt 2005-ig, jelenleg a Debreceni Egyetem Informatikai karának oktatója, a Könyvtári Figyelő szerkesztőbizottságának a tagja.

Mint oly sokan mások a szakmából, én is egyetemistaként hallottam először a Könyvtártudományi és Módszertani Központról, vagy ahogy már akkor is emlegették, a KMK-ról. A hatvanas évek eleje volt ekkor, fiatalok voltunk, akárcsak maga az intézmény. Tanáraink, néha idősebb társaink szavai nyomán valamiféle misztikus ködben lebegett a szemünk előtt az épület, és az abban folyó munka. Némelyekről legendákat és anekdotákat meséltek, amelyeket – mivel közelebről nem ismertünk senkit, semmit – vagy

elhittünk, vagy nem. Olykor-olykor egy-egy kötelező vagy ajánlott olvasmány szerzőjét azonosítottuk, de emlékezetem szerint személyes kapcsolatba a KMK egyik munkatársával sem kerültem. Mire végeztünk (1966-ban történt), mégiscsak tudatosult bennünk, hogy a Könyvtártudományi és Módszertani Központ a hazai könyvtári élet egyik igen fontos elméleti és gyakorlati műhelye. Olyan műhely, ahol a lendületes fiatalok és a tapasztalt idősebbek jól összeforrt, egymást kiegészítő csapatként munkálkodnak a

magyar könyvtárügy korszerűsítéséért, az élenjáró módszerek széles körű megismertetéséért. Formálódó, gazdagodó szakkönyvtárának állományára a fővárostól távol élő könyvtárosok is támaszkodhattak, hiszen nemcsak szakbibliográfiai összeállításaival, hanem kölcsönző szolgáltatásával is segítette a vidéki kollégákat.

Földrajzilag magam is messze távolodtam az egykori alma matertől és az intézménytől. Korán kialakult azonban a hol lazább, hol szorosabb munkakapcsolat, és ez a kontaktus mindmáig eleven. Jóformán pályakezdőként, a Hajdú-Bihar Megyei Könyvtár szaktájékoztatójaként 1967 őszén kaptam akkori igazgatómtól, *Arató Attilától* azt a feladatot, hogy a gazdaságirányítási reform bevezetésének időpontjára készítsek elő egy havonta megjelenő kurrens bibliográfiát, a politikai (párt-, tanácsi, szakszervezeti) és a gazdasági vezetők rendszeres tájékoztatására. Az ötletéről kikértük a KMK véleményét is, és a megkérdezett munkatársak az elképzelést mind az indítás előtt, mind később élénken támogatták. Később országos szolgáltatássá izmosodott, és ebben jelentékeny része volt az intézmény kedvező, bátorító magatartásának is. A tájékoztató szolgálat debreceni kiépítésére és színvonalának fokozatos emelésére irányuló törekvéseinket megerősítették az 1970-ben lezajlott harmadik könyvtárügyi konferencia előremutató, ma divatos kifejezéssel: a nemzetközi trendekhez igazodó ajánlásai, valamint az 1972-ben közzétett, a közművelődési könyvtárak nagy léptékű, differenciált fejlesztését célzó szakmai irányelvek is. A majdani történeti elemzés tárgya lehet (remélhetőleg lesz) annak kimutatása, hogy ezekben a dokumentumokban mennyire és milyen módon tükröződtek a KMK dolgozóinak elgondolásai (biztos vagyok benne, hogy számtalan ponton kimutatható a közvetlen hatás).

Az első igazi közös munka – és az elsőre az ember mindig szívesen emlékezik! – pár évvel későbbre, a hetvenes évtized elejére datálható. Ekkortájt „szerelmesedtem bele” a helyismereti tevékenységbe, olyan mértékben, hogy ez

a szerelem mindmáig, közel negyven év múltán is kikezdehetetlen. S a „könnyű Katit táncba vinni” szindróma jegyében egy új, mint később kiderült, tartós kalandra vállalkoztam: a KMK illetékes referenseinek biztatására hozzáfogtam egy módszertani útmutató megírásához (amelyet aztán még néhány tankönyv, jegyzet követett). A honismereti mozgalom és a helytörténetírás fellendülése, valamint a helyi politikai mozgás átmeneti megpezdülése országszerte megnövelte a lokális információk iránti érdeklődést, és immár nemcsak a megyei, hanem a kisebb könyvtáraknak is reagálni kellett ezekre az igényekre. Az adott periódusban úgy látszott, hogy az imént említett szakmai irányelvekben „B” kategóriába sorolt városi és járási könyvtárak lehetnek azok, amelyek viszonylag rövid időn belül képesek felzárkózni a helyismereti szolgáltatás terén a megyei központokhoz. A szükség és a lehetőség kettős felismerése először a KMK berkeiben érlelődött meg. Jómagam a „*Helyismereti tevékenység a „B” típusú könyvtárakban*” címmel összeállított füzetrel próbáltam hozzájárulni az ügy sikeréhez. Szakmai munkásságom egyik fontos eredményének tartom, hogy az elvetett mag kisarjadt: büszke örömmel emlegetem (tanítványaimnak is) – nem egyszer követendő mintaként – azokat a városokat és községeket, ahol a mi ösztönzésünkre a lelkes kollegák kitaró, szorgos gyarapító és feldolgozó munkával szép lokális gyűjteményt (manapság adatbázist) hoztak létre.

A KMK sokat tett a hazai helyismereti szolgáltatás kiteljesedéséért. A hetvenes években az MKE Bibliográfiai Bizottságával közösen szervezett tanácskozások és az itteni előadások, hozzászólások szövegét közreadó kötetek (*Vajda Kornél* szerkesztésében) rendkívüli segítséget nyújtottak a módszertani alapozáshoz, az egységes szemlélet kialakításához és megszilárdulásához. *Fogarassy Miklós* – szintén a KMK munkatársa – volt az egyik kezdeményezője a helyismereti kutatók kézikönyvének szánt sorozatnak, amelyben igen-igen hasznos összeállítások jelentek meg. Nem fogom fel kudarcként, hogy

a lokális bibliográfiai szintézis végül is nem született meg (talán túlméreteztük a koncepciót), mert közben helyismereti címjegyzékek sokasága látott napvilágot, és napjainkban is a hazai bibliográfiai irodalomnak talán ez a legdinamikusabb ága. Mindannak, ami az elmúlt bő másfél évtizedben a könyvtári helyismereti tevékenységben történt (így a külön szervezet létrejötte, az országos konferenciák folyamatosága, a lokális információ-szolgáltatás kötelezettségének törvénybe iktatása stb.) a gyökerei a KMK harminc-harmincöt esztendővel ezelőtti erőfeszítéseiben keresendők.

Noha ritkán találkoztunk, és személyes emlékeim száma meglehetősen csekély, ifjúkorom egyik szakma etalonja a Könyvtártudományi és Módszertani Központ akkori igazgatója, *Papp István* volt. Már-már azt hittem, végképp megfakulnak akkori élményeim, amikor nemrég egy kutatási téma kapcsán egykorú dokumentumok sokaságából idézhettem fel alakját. Hajdan is úgy véltem, most pedig, jókora idő elteltével, de a források ismeretében meggyőződéssel állíthatom, hogy az ő vezetői ténykedése jelentékeny mértékben meghatározta az intézmény fejlődését, a KMK az ő irányításával válhatott a szakmai megújulás motorjává. A szakterület iránti mély elkötelezettsége, kivételes munkabírása, felkészültsége és rendkívüli nemzetközi tájékozottsága, az új iránti fogékonysága, szellemes vitakultúrája, íráskészsége, emberi jóindulata és egyéb pozitív tulajdonságai mindig elismerésre készítették a hallgatót, a partnert. Egyetlen konkrét példa: mi, hajdú-bihariak odaadó figyelemmel szemléltük azt a javaslatát, amelyet a hetvenes évek végére beígért, ám meghiúsult debreceni megyei könyvtárépület kivitelezésére kidolgozott. Vele együtt álmodoztunk, és bár az álom elszállt, a tanulság megmaradt, és úgy hisszük, ez a terv az elektronizáció korában is időszerű, apróbb módosításokkal megvalósítható lenne.

Amikor egy kissé hosszúra nyúlt vargabetű után a nyolcvanas-kilencvenes évtized fordulóján ismét visszatértem a könyvtáros pályára (amitől

persze sosem szakadtam el igazán), egy újabb, a KMK által indított akció részese lehettem. Még az ún. rendszerváltozás előtt, pontosabban annak éppen a küszöbén a kulturális kormányzat engedélyezte a Kossuth Lajos Tudományegyetemen az informatikus könyvtáros szak létesítését. Újdonság volt; az egyetem vezetői az általuk megismert külföldi példák nyomán a megnevezéssel is érzékeltetni akarták, hogy a számítástechnika könyvtári alkalmazására is fel kell készíteni a hallgatókat. Alighogy 1989 őszén megkezdődött a tanítás, a KMK oktatási osztálya, név szerint *Csapó Edit* osztályvezető megkereste az egyetemet azzal a kéréssel, hogy elsősorban a fővárosi könyvtárak azon diplomás munkatársai számára, akik nem rendelkeznek könyvtáros szakképzettséggel, megszervezhesen egy humán informatika kiegészítő szakot. Gyors előkészítés, kellő érdeklődés, egyértelmű siker. Később a vidéki kollégák is jelentkeztek a levelező képzésre, és többen éltek is ezzel a lehetőséggel. A hazai könyvtárügy számos vezető személyisége emlegeti jó szívvel ezt a kurzust, amely néhány éves működése során jelentős szerepet játszott az informatikai szemlélet meghonosításában, elterjesztésében. Engem eleinte annyiban érintett a dolog, hogy a debreceni egyetem külső oktatójaként a Könyvtártörténet című tantárgyat tanítottam. Tanítottam? Ez így, a szó szoros értelmében semmiképpen sem igaz. Valójában a hallgatók házi dolgozatot írtak, ki-ki szabadon választott könyvtártörténeti témáról (természetesen megszabott követelményekhez igazodva), és ezt a munkát értékeltem, osztályoztam. A tanulságokról a szaksajtó hasábjain is beszámoltam. A dolgozatok némelyike kifejezetten tudományos igénnyel született, és vagy teljes egészében, vagy rövidítve nyomtatásban is napvilágot látott. A módszer bevált, és miután a KMK tapasztalatait hasznosítva a levelező tagozatot (kiegészítő és másoddiplomás változatban) áthelyeztük Debrecenbe, a történeti stúdiumot itt szintén így teljesítették.

Nagyjából ez idő tájt zajlott le a Könyvtártudományi és Módszertani Központban az a komoly

visszhangot kiváltó, feszültségektől sem mentes szakfelüyeleti vizsgálat, amelybe az átvilágítás kezdeményezője és vezetője, *Horváth Tibor* engem is bevont. (Fiatal kutatók figyelmébe ajánlom: érdemes lenne egyszer történetileg feldolgozni a közelmúltnak ezt az érdekes epizódját.) Nagyon szép, megtisztelő feladatot kaptam: a KMK, azon belül főként a könyvtártudományi szakkönyvtár bibliográfiai tevékenységéről kellett véleményt formálnom. Kettős élményben volt részem: életemben először (és mindeddig utoljára) közelről láthattam e műhely munkáját, érdemi beszélgetéseket folytathattam a munkatársakkal, betekintheztem a kívülálló elől elzárt titkokba; egyúttal igen kedvező benyomásokra tettem szert, a jelentésében csupa jót írhattam mind az *Új Könyvek* és az *Új Periodikumok* c. állománygyarapítási tanácsadóról (holott az elsőről éppen egy válságos szituációt követően kellett nyilatkozni), mind az Eseménynaptár negyedéves füzeteiről, mind a MAKSZAB (*A magyar könyvtári szakirodalom bibliográfiája*) c. összeállításról és a MANCI (*Magyar és nemzetközi cikkek*) c. számítógépes adatbázisról, mind a *Könyvtári Figyelő* külföldi és a HLISA (Hungarian Library and Information Science Abstracts) hazai referátumairól. Talán szabad idéznem az 1993. december 12-én kelt beszámoló végző summázatát: „*A KMK szakkönyvtárának bibliográfiai tevékenységében a keretek kialakultak: a hazai szakirodalomról teljességre törekvő tájékoztatást nyújtanak a magyarországi könyvtárosoknak és a válogatott anyagról informálják a külföldi szakembereket; a nemzetközi szakirodalomról egyrészt a bibliográfiai leírás*

szintjén, másrészt referátumokban adnak szelektív felvilágosítást.”

Minekutána a kilencvenes évek elejétől a szakmai közélet sűrűjébe kerültem (a Hajdú-Bihar Megyei Könyvtár helyismereti osztályának vezetőjeként, pár év múlva igazgató-helyetteseként, közben másodállású egyetemi oktatóként, majd szakfelelősként, társadalmi megbízatással az Magyar Könyvtárosok Egyesülete Bibliográfiai Szekciójának elnökeként, később az MKE Elnökségének tagjaként, és így tovább), a Könyvtártudományi és Módszertani Központtal, illetve az 1997-es törvény alapján ebből átszervezett Könyvtári Intézettel állandó kapcsolatot tartottam. S immár nyugdíjasként tartok még ma is. Az intézet jóvoltából – egyebek között – közreműködhettem a könyvtárpolitika stratégiai célkitűzéseinek kimunkálásában, közelebbről a könyvtáros pályakép távlatos vonásainak megrajzolásában. Jegyzetet írhattam a helyismereti munka alapjairól az asszisztensképző tanfolyamok számára. Csakis hálás lehetek azért, hogy a Könyvtári Intézet a „Továbbképzés felsőfokon” című remek sorozatában két tanulmánykötetet is kiadta (*Genius loci – A helyismereti tevékenységről, Legyen minden helységben olvasóintézet*). Mint könyvtárosnak és történész-kutatónak egyaránt nagy elismerést jelentett, amikor felkértek a Könyvtári Figyelő tanácsadó testületében, későbbi szerkesztő bizottságában való részvételre. Szeretném hinni, hogy olykor-olykor én is hozzájárulhattam a KMK, illetve a Könyvtári Intézet feladatainak színvonalasabb ellátásához.

